

Комп'ютерні вправи для формування та вдосконалення німецькомовної рецептивної лексичної компетенції майбутніх юристів у процесі самостійної роботи

У статті розглядається підсистема комп'ютерних вправ для формування та вдосконалення професійно орієнтованої рецептивної лексичної компетенції у процесі самостійної роботи майбутніх юристів. Пропонуються етапи навчання іншомовної фахової лексики у самостійній роботі з німецької мови з використанням електронного посібника. Наводяться приклади до кожної із визначених груп і підгруп вправ, а також особливості їх реалізації у електронному посібнику.

Ключові слова: професійно орієнтована лексична компетенція, підсистема комп'ютерних вправ, електронний посібник, самостійна робота.

Соломко З. К. Компьютерные упражнения для формирования и усовершенствования немецкоязычной рецептивной лексической компетенции будущих юристов в процессе самостоятельной работы.

В статье рассматривается подсистема компьютерных упражнений для формирования и совершенствования профессионально ориентированной рецептивной лексической компетенции в процессе самостоятельной работы будущих юристов. Предлагаются этапы обучения иноязычной профессиональной лексике во время самостоятельной работы по немецкому языку с использованием электронного пособия. Приводятся примеры к каждой из выделенных групп и подгрупп упражнений, а также особенности их реализации в электронном пособии.

Ключевые слова: профессионально ориентированная лексическая компетенция, подсистема компьютерных упражнений, электронное пособие, самостоятельная работа.

Solomko S. The Computer Exercises for Developing and Improving Lexical Competence in German in Self-Study Work.

The article deals with the subsystem of computer exercises for developing and improving lexical competence in the process of self-study work. The stages of foreign professional vocabulary learning with electronic textbook have been presented. Both groups and subgroups of exercises have been illustrated with examples, and the peculiarities of their realization in the electronic textbook have been described.

Key words: professionally aimed lexical competence, subsystem of computer exercises, electronic textbook, self-study work.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні гостро стоїть питання підвищення якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців, тому що знання іноземних мов є умовою успішної міжнародної співпраці нашої країни у всіх сферах та запорукою конкурентної здатності на ринку праці. Лінгвістичною основою набуття студентами-юристами іншомовної комуніка-

тивної компетенції є оволодіння термінологічною лексикою сфери майбутньої професійної діяльності. Одним із ефективних засобів для досягнення успіху у вивченні фахової лексики є використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) навчання, що надають широкий спектр інтерактивних можливостей для підвищення ефективності навчально-пізнавального процесу, розвитку рефлексії та мотивації студентів до вивчення іноземної мови (ІМ).

З огляду на актуальність означеної проблеми **метою статті** є представлення і розгляд підсистеми вправ для формування та удосконалення фахової рецептивної лексичної компетенції (РЛК) під час самостійної роботи (СР) з використанням електронного посібника (ЕП), як одного з варіантів ІКТ з урахуванням способу формування навчально-стратегічної компетенції (НСК). Це сприятиме підвищенню ефективності самостійної навчально-пізнавальної діяльності, мотивації студентів до вивчення ІМ за умови включення процесів рефлексії.

Вправи є головним методичним засобом організації, управління та удосконалення навчальної діяльності, а правильно побудовані серії вправ роблять процес навчання раціональним, цілеспрямованим, комунікативним і результативним [4, с. 96–98]. У контексті нашого дослідження це означає, що вправи повинні забезпечувати оволодіння студентами відібраним лексичним мінімумом до рівня навички і розвивати в них уміння розуміти німецьку юридичну лексику у процесі читання та аудіювання фахових текстів, а також уміння усвідомлено користуватися термінологічною лексикою під час смислової переробки отриманої інформації в умовах усного та письмового спілкування у сферах своєї майбутньої професійної діяльності.

Для створення підсистеми вправ необхідно насамперед обґрунтувати її, визначити основні етапи формування та удосконалення іншомовної РЛК та НСК, а також вимоги до вправ та їх специфіку.

Перейдемо до обґрунтування зазначеної підсистеми вправ, за допомогою якої студенти-юристи повинні оволодіти термінологічною лексикою, навичками та вміннями її правильного використання. Все вищезгадане необхідно для забезпечення розуміння юридичних текстів, законів, постанов, директив, обвинувальних висновків, судових рішень, коментарів до законодавчих актів, а саме: для вилучення необхідної фахової інформації з розумінням термінів та аббревіатур; для оцінювання, порівняння, аналізу суспільно-політичних подій і явищ з використанням відповідної термінології. [7, с.150]

Дослідженням питання методики формування ЛК та розробкою системи вправ для навчання лексики займалися І. Л. Бім, В. А. Бухбіндер, Н. І. Гез, Ю. В. Гнаткевич, В. С. Коростельов, Б. А. Лапідус, Б. С. Лебединська, О. Б. Тарнопольський, Н. С. Форкун, С. Ф. Шатілов, О. М. Шамо́в, та ін. І. Л. Бім, В. А. Бухбіндер, Н. І. Гез, Б. А. Лапідус описали загальну систему вправ для навчання ІМ; система вправ, розроблена Б. С. Лебединською і Н. С. Форкун, призначена для навчання активної лексики німецької мови (НМ); О. Б. Тарнопольський і Ю. В. Гнаткевич займалися дослідженням питання інтенсифікації навчання іншомовної фахової лексики в немовному вузі; система вправ, представлена О. М. Шамо́вим, призначена для взаємопов'язаного навчання лексичних навичок з метою формування компетенції в читанні. О. Є. Сиземіна та І. Є. Зуєва запропонували комунікативно спрямовану методику розвитку лексичної компетенції (ЛК) на основі мотиваційної бази, а також підсистему вправ для формування компетенції в аудіюванні. Слід зауважити, що загальна система вправ та підсистема вправ для формування РЛК у методичній науці розроблена й перевірена на практиці, проте уточнення потребує підсистема вправ для формування та удосконалення РЛК з урахуванням ступеня керування самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів і процесом формування рефлексії та способу формування НСК та РЛК.

Оскільки НСК відіграє важливу роль для формування та удосконалення РЛК, слід згадати про можливі способи її формування – експліцитні або імпліцитні, до того ж ступінь керування навчальною діяльністю у межах обох способів може бути максимальним, середнім або мінімальним. *Імпліцитний спосіб* передбачає інтегроване формування РЛК і НСК, при якому використання навчальних стратегій не аналізується і його усвідомлення студентами не ініціюється викладачем. *Експліцитний спосіб* передбачає окрему групу спеціальних вправ для формування НСК, результати виконання яких, на відміну від імпліцитного способу, аналізуються і фіксуються у навчальному щоденнику. Оскільки завданням нашого дисертаційного дослідження є формування та удосконалення РЛК майбутніх юристів, ми припускаємо, що імпліцитний спосіб формування НСК не є оптимальним варіантом для немовного ВНЗ. Слід зауважити, що у студентів немовних спеціальностей такі якості особистості як мовна усвідомленість, здатність до сенсibilізації, самоспостереження та самоаналізу процесу оволодіння ІМ розвинені на недостатньо високому рівні, що утруднює застосування імпліцитного способу в процесі формування НСК та РЛК майбутніх юристів.

Під системою вправ, слідом за С. П. Шатіловим, ми розуміємо таку сукупність необхідних типів і видів вправ, які виконуються з метою формування навичок та вмій у мовленнєвій діяльності, яка б забезпечувала максимально високий рівень оволодіння міжкультурним спілкуванням [6, с. 146]. У межах нашого дослідження *підсистема вправ* – це сукупність взаємопов'язаних ти-

пів і видів вправ, яка забезпечить послідовне формування й удосконалення лексичних навичок з урахуванням когнітивних і метакогнітивних стратегій засвоєння відібраного лексичного мінімуму відповідно до **трьох етапів навчання** іншомовної лексики у СР з ЕП:

- 1) презентації, семантизації і первинного закріплення лексичних одиниць (ЛО);
- 2) автоматизації мовленнєвих дій студентів з новими ЛО;
- 3) удосконалення РЛК.

Підсистема вправ, реалізована в ЕП, має забезпечувати органічну єдність аудиторної й позааудиторної роботи в умовах немовного ВНЗ, де перерва між заняттями складає декілька днів. Ця обставина зумовлює необхідність уникнення тривалої перерви між вправлінням, оскільки навичка формуватиметься повільно, або у випадку, якщо вона сформована, – швидко деформується [2, с. 140–142]. Для нейтралізації цих негативних факторів ми пропонуємо СР з ЕП у позааудиторний час. Саме цей навчальний засіб уможливорює самостійну, відносно регулярну роботу студентів з новим лексичним матеріалом, самоперевірку і самоконтроль виконаних вправ за допомогою програми, тобто автоматизовану перевірку та контроль лексичних навичок і знань, а також відстрочений контроль та перевірку викладачем шляхом спілкування зі студентами по електронній пошті, з обов'язковими звітами студентів у певні часові проміжки.

Зрозуміло, що внутрішній механізм функціонування підсистеми вправ в ЕП визначається типами і видами вправ. В методиці типи вправ визначають за низкою відомих критеріїв – комунікативність, прийомі видачі інформації, наявність опор, форма і місце виконання, участь рідної мови тощо. У межах нашого дослідження ми будемо користуватися типологією та системою вправ, що розроблена Н. К. Скляренко [4, с. 96–98], а також дотримуватися сучасних вимог до вправ [3, с. 257]. Що стосується типів вправ, то в нашому ЕП передбачені наступні:

- некомунікативні, умовно-комунікативні, комунікативні (за критерієм комунікативності);
- рецептивні, рецептивно-репродуктивні, репродуктивні (за критерієм прийому і видачі інформації);
- з опорами та без опор (за критерієм наявності опор);
- одномовні і двомовні (за критерієм участі рідної мови).

Більшість вправ є одномовними, тобто німецькомовними, деякі вправи – двомовні, наприклад, переклад ЛО, знаходження відповідників у рідній мові тощо.

У зв'язку з неможливістю автоматизованого контролю деяких вправ, де передбачається власна (ре)продуктивна діяльність студентів та контроль з боку викладача у процесі СР, було запропоновано додатковий тип вправ за критерієм наявності самоаналізу / рефлексії – *рефлексивно-аналітичний* тип, який реалізовано у ЕП та у навчальному щоденнику. Ці вправи є україномовними з огляду на те, що студенти-юристи I курсу не в змозі зрозуміти запропоновану інформацію НМ. Ми розробили два варіанти навчального щоденника відповідно до ступеня керування самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів і процесом формування рефлексії. Два зазначені ва-

ріанти щоденника передбачатимуть, відповідно, два ступені керування: максимальний ступінь керування забезпечує самостійна робота з навчальним щоденником № 1, мінімальний ступінь керування – з навчальним щоденником № 2. За допомогою навчального щоденника ми мали на меті забезпечити студентів можливістю для розвитку рефлексії, здатності до самоспостереження, формування та удосконалення НСК і самооцінки рівня сформованості власної РЛК та НСК.

Отже, перед нами постає завдання розробки підсистеми вправ з експліцитним способом формуванням НСК і двома ступенями керування в залежності від варіанта запропонованої методики: варіант методики А передбачає самостійну позааудиторну роботу студентів з максимальним ступенем керування з боку викладача і комп'ютерної програми, варіант методики Б – це мінімальний ступінь керування.

Спираючись на відповідну методичну літературу, ми сформулювали наступні **вимоги до вправ**, яким мають відповідати комп'ютерні вправи для формування й удосконалення РЛК у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою ЕП:

- розроблені вправи мають відповідати загальнометодичному принципу взаємопов'язаного навчання усіх видів мовленнєвої діяльності та інтегрованого навчання аспектів іноземної мови [3, с.32];
- вправи повинні мати чітку структуру, яка складається із трьох фаз: інструктивної, виконавчої та контрольної [1, с.143];
- інструкції до вправ повинні орієнтувати студентів на широке застосування інтерактивних форм роботи, таких як збереження варіантів відповідей, автоматизована самоперевірка за допомогою ключів програми, самокорекція до моменту збереження відповідей, багаторазове повернення до підказок та правил, передбачених в ЕП, під час виконання запропонованих завдань з метою кращого запам'ятовування відібраного лексичного матеріалу та розвитку НСК;
- група вправ для формування НСК та розвитку рефлексії має стимулювати студентів до самоаналізу як шляхів виконання вправи, так і власного результату успішності виконання запропонованої вправи (тобто *рефлексія*, спрямована на процес *навчання* та *оволодіння РЛК і НСК*) та розвивати вміння рефлексувати над власними мовними реалізаціями і мовленням інших людей, критично усвідомлювати ефективність чи неадекватність висловлювання;
- розроблені вправи в ЕП мають розвивати здатність і готовність студентів до автономного навчання з активним використанням запропонованих навчальних стратегій для більш ефективного оволодіння ІМ у цілому та підвищувати рівень автономії студентів у процесі самостійної позааудиторної роботи.

Сформульовані вище вимоги до вправ служили теоретичним підґрунтям для створення підсистеми вправ, яка є компонентом загальної системи вправ [3, с.262–264] з урахуванням поетапності формування РЛК.

Крім того, зважаючи на велику роль навчальних стратегій та прийомів і на обґрунтований нами експліцитний спосіб формування НСК, вважаємо необхідним доповнити запроповану підсистему групою вправ для формування НСК, які було включено до навчального щоденника.

Структура запропонованих вправ в ЕП у відповідності до зазначених вимог має три обов'язкові фази: 1) завдання / інструкція до вправи; 2) виконання завдання; 3) контроль виконаного завдання. Послідовність дій студентів під час роботи з ЕП є максимально або мінімально керованою за рахунок використання підказок (активізації кнопки «**Tips**»), які орієнтують студентів у виконанні вправи, та навчального щоденника №1 або №2.

Увазі студентів, що працюють за варіантом методики з максимальним ступенем керування (А), в обов'язковому порядку пропонується підказка, яку вони мають прочитати, перш ніж приступити до виконання вправи, після чого студенти працюють з навчальним щоденником №1. Студенти, що працюють за варіантом методики з мінімальним ступенем керування (Б), самостійно вирішують, чи будуть вони активізувати кнопку «**Tips**», чи проігнорують передбачену підказку та виконують вправу за власними прийомами, після чого працюють з навчальним щоденником №2. Важливою перевагою групи вправ для формування НСК є можливість рефлексії шляхів виконання вправи і досягнення певного результату, що сприяє формуванню й розвитку навчальної автономії студентів.

На основі вищезазначеного пропонуємо розроблену нами підсистему вправ для формування та удосконалення РЛК і НСК майбутніх юристів у СР, де вправи групи (В) подаються у навчальному щоденнику. Підсистема представлена у рис. 1.

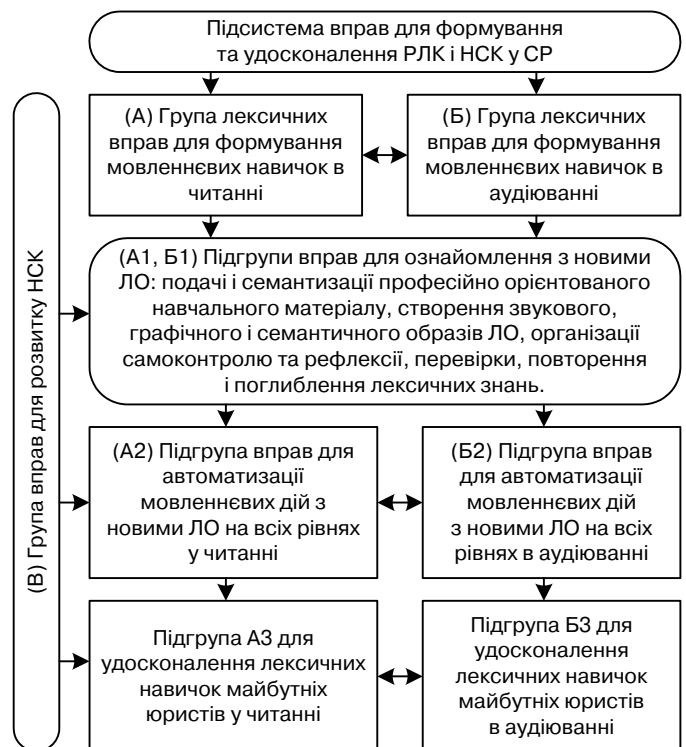

Рис. 1 Підсистема вправ для формування та удосконалення РЛК і НСК у СР

Отже, засвоєння лексики починається з виконання вправ для формування навички сприйняття, ідентифікації та розуміння ЛО різних рівнів (слів, словосполучень або речень) і закінчується виконанням вправ, які готують студентів до оволодіння вміннями розуміння тексту і перевіряють рівень сформованості РЛК на рівні тексту. Тим самим вправи для формування РЛК вирі-

шують широкий спектр завдань: від ідентифікації окремих слів та словосполучень до їх використання в читанні та аудіюванні умовно-автентичних та автентичних текстів. На кожному з етапів формування РЛК виконуються певні типи і види вправ, комп'ютерна реалізація яких має певні особливості, представлені в таблиці №1.

Таблиця 1

Типи і види вправ для формування та удосконалення фахової РЛК і НСК

		Групи та підгрупи вправ	Типи вправ	Види вправ	Особливості комп'ютерної реалізації вправ
Етапи формування та удосконалення фахової РЛК та НСК	Етап I	Підгрупи (А1, Б1) для ознайомлення з новими ЛО: подачі і семантизації навчального матеріалу, організації самоконтролю та рефлексії	Некомунікативні рецептивні, репродуктивні, повністю керовані, з аудіовізуальними опорами	Сприйняття, впізнавання, ідентифікація, диференціація, самостійна семантизація, імітація, номінація та запам'ятовування ЛО.	Необмежена кількість спроб виконання вправ, самокорекція до моменту збереження відповіді, збереження варіантів відповіді, автоматизована самоперевірка за допомогою ключів програми. Повідомлення результату успішності виконання вправ на домашній сторінці. Опори на підказки у вигляді активних вікон.
		Група (В) для формування та удосконалення НСК	Рефлексивно-аналітичні, рецептивно-репродуктивні	Читання «навчальних підказок» та їх аналіз щодо застосування у процесі виконання лексичних вправ, виведення та повторення правил для самоаналізу з метою кращого запам'ятовування. Заповнення навчального щоденника.	Збереження варіантів відповідей у навчальному щоденнику, багаторазове повернення до підказок і правил, в разі необхідності, за допомогою активної кнопки « Tips » та переходів по «лінках».
	Етап II	Підгрупи (А2, Б2) для автоматизації мовленнєвих дій з новими ЛО	Некомунікативні, умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні, частково керовані, індивідуальні з аудіовізуальними опорами	Підстановка, завершення або розширення мовленнєвого зрачка, семантично адекватні заміни, вибір із семантичного простору згідно із задумом висловлювання і сполучуваності ЛО.	Необмежена кількість спроб виконання вправ, самокорекція до моменту збереження відповіді, збереження варіантів відповіді, автоматизована самоперевірка за допомогою ключів програми. Повідомлення результату успішності виконання вправ на домашній сторінці. Опори на підказки у вигляді активних вікон.
		Група (В) для формування та удосконалення НСК	Рефлексивно-аналітичні рецептивно-репродуктивні	Читання «навчальних підказок» та їх аналіз щодо застосування у процесі виконання лексичних вправ, виведення та повторення правил для самоаналізу. Заповнення навчального щоденника.	Збереження варіантів відповідей у навчальному щоденнику, багаторазове повернення до підказок і правил, в разі необхідності, за допомогою активної кнопки « Tips » та переходів по «лінках».
	Етап III	Підгрупи (А3, Б3) для удосконалення РЛК	Умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-продуктивні, з мінімальним керуванням, індивідуальні, зі змістовими опорами / без опор	Включення нових ЛО у просте / складне висловлювання, розуміння основної думки тексту, пошук у тексті необхідної інформації, прогнозування змісту тексту і розвитку уяви тощо.	Необмежена кількість спроб виконання вправ, самокорекція до моменту збереження відповіді, збереження варіантів відповіді, автоматизована самоперевірка за допомогою ключів програми. Повідомлення результату успішності виконання вправ на домашній сторінці. Опори на підказки у вигляді активних вікон.
		Група (В) для формування та удосконалення НСК	Рефлексивно-аналітичні, рецептивно-репродуктивні	Заповнення навчального щоденника: вибір запропонованих варіантів відповідей (у першому варіанті щоденника), самостійне формулювання відповідей на запропоновані запитання (у другому варіанті щоденника).	Збереження варіантів відповідей у навчальному щоденнику, самоаналіз виконаних вправ з висновками та поясненнями для уникнення тих чи інших помилок. Багаторазове повернення до підказок і правил, в разі необхідності, за допомогою активної кнопки « Tips » та переходів по «лінках».

Комплекс вправ, створений на основі запропонованої підсистеми, було реалізовано в ЕП "Deutsch für Jurastudenten" та у навчальних щоденниках №1 і №2 для СР майбутніх юристів з метою формування та удосконалення РЛК і НСК. Перейдемо до розгляду й аналізу вправ відповідно до передбачених етапів роботи з лексичним матеріалом і наведемо приклади для кожної із запропонованих груп і підгруп вправ з використанням ЕП.

І етап - ознайомлення студентів з новими ЛО (презентація, семантизація та первинне закріплення ЛО)

Метою першого етапу є засвоєння студентами нових професійно орієнтованих ЛО та повторення вивченого на практичних заняттях лексичного матеріалу. На цьому етапі відбувається зняття труднощів розуміння термінів підмови спеціальності "Право", підготовка до читання та аудіювання умовно-автентичних та автентичних фахових текстів, формування й розвиток НСК.

Приклад 1

Мета: формувати навички самостійної семантизації лексики із соціокультурним потенціалом за допомогою контексту, тлумачення, підбору синонімічних та антонімічних термінів, уміння здогадуватися про значення нових ЛО за законами словотворення.

Порада: Здогадайтеся про значення слів із лівої колонки за допомогою підказок, навівши курсор миші на червоні позначки. Інтернаціоналізми, пояснення у контексті, синоніми та антоніми допоможуть Вам!

Завдання: Прочитайте подані слова. Які слова Ви вже знаєте, а які для Вас є невідомими? Позначте відомі слова та перекладіть їх на рідну мову.

Наведена вправа – некомунікативна, рецептивна, з опорою на підказку у вигляді випадального меню, з частковим керуванням.

Одночасно з ЕП студенти працюють з навчальним щоденником, розробленим у двох варіантах в залежності від ступеня керування самостійною навчальною діяльністю та процесом формування рефлексії студентів. Ведення щоденника передбачає також підготовку самозвіту викладачеві у зазначені терміни. Наведемо приклад навчального щоденника № 1 (максимальний ступінь керування) та № 2 (мінімальний ступінь керування), в якому реалізовано рефлексивно-аналітичний тип вправ, запропонований нами як додатковий тип вправ.

Приклад 2

Мета: формувати й розвивати навички здійснення самоконтролю набутого рівня сформованості РЛК та рефлексії власної навчально-пізнавальної діяльності.

Завдання: Прочитайте «навчальні підказки» та проаналізуйте їх щодо застосування у процесі виконання лексичних вправ. Заповніть навчальний щоденник.

Навчальний щоденник 1 <i>Необхідне підкресліть!</i>	Навчальний щоденник 2 <i>Необхідне підкресліть, власні міркування запишіть!</i>
<p>Що Вам допомогло при самостійному розкритті значень поданих слів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - слова, відомі зі школи; - я вивчив та запам'ятав їх на аудиторних заняттях; - слова-інтернаціоналізми; - можливість виведення складного слова зі значень його складників; - здогадка шляхом використання широкого контексту / синонімів, антонімів; - переклад на рідну мову за допомогою словника. <p>Як Ви думаєте, чому Ви помилилися в перекладі деяких слів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - не уважно слухав на аудиторних заняттях і недовчив слова; - слова мають складний переклад; - слова оманливо схожі за формою/звучанням рідною мовою і мають інше значення в німецькій мові – «хибні друзі перекладача». <p>Що слід зробити для подальшого уникнення помилок під час самостійної семантизації слів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - читати навчальні підказки; - запам'ятовувати синонімічні та антонімічні ряди; - здогадуватися про значення слів за допомогою інтернаціоналізмів / контексту; користуватися словниками. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які слова Ви визначили як невідомі? 2. Наскільки великою є різниця між поданими словами в німецькій та рідній мові? 3. Як багато Ви зустріли слів, які не мають аналогів в рідній мові? Як Ви думаєте, що є тому причиною? 4. Які слова Ви впізнали за допомогою рідної мови, завдяки чому? 5. Чи отримали Ви задоволення від власного результату виконання вправи на самостійну семантизацію слів? Чому (ні)? 6. Ви скористалися підказкою перед початком роботи чи проігнорували її? Чому (ні)? 7. Підказка не потрібна чи вона є не суттєвою під час виконання вправи. Чому (ні)? <p>Якщо підказка Вам допомогла, прочитайте підказку наступного разу!</p>

Приклад 3

Мета: сприяти швидшому і більш надійному запам'ятовуванню нових ЛО за допомогою розвитку асоціативного мислення.

Завдання: Які ключові слова до теми «Юридична освіта» спадають Вам на думку, коли Ви бачите таку схему? Заповніть пропущені поля своїми асоціаціями та проговоріть записані слова.

Після активізації кнопки „**Tipps**“ студентам пропонується одна із передбачених програмою навчальних стратегій.

Порада: Ви зможете краще запам'ятати нові слова, якщо Ви:

- запишете їх у асоціативні схеми;
- згрупуєте матеріал за характерними ознаками або тематикою;
- виготовите асоціативні схеми зі словами, які позначають предмети і поняття до теми.

Наведена вправа – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, з опорою на підказку у вигляді деяких заповнених полів. Студенту надається необмежена кількість спроб, після чого він зберігає, а програма фіксує варіант відповіді без повідомлення результату виконання, оскільки вправи на самостійне заповнення пропусків (друкування власноруч) не перевіряються програмою, натомість відсилається викладачеві електронною поштою для контролю. Спосіб контролю: відстрочений контроль з боку викладача.

Отже, з метою розвитку навички самостійної семантизації та вмінь розпізнавання ЛО студентам пропонується лексичні некомунікативні, рецептивні, рецептивно-репродуктивні та рефлексивно-аналітичні вправи на семантизацію, номінацію, ідентифікацію та імітацію ЛО. Вправи на номінацію спрямовані на закріплення звукового і графічного образів нових ЛО, вправи на ідентифікацію – на закріплення розуміння значень слова і сполучуваності ЛО. На першому етапі формування РЛК відбувається також експліцитне формування НСК, а саме: оволодіння студентами когнітивними стратегіями, які актуалізуються у вигляді таких мнемонічних прийомів запам'ятовування як парні асоціації (слова синоніми/антоніми), однокореневі слова, групування за формальними ознаками, асоціативні ряди тощо, характерними є переважно некомунікативні вправи. Але їх перевага полягає в тому, що вони не лише розкривають значення ЛО і сприяють первинному закріпленню лексики, але й реалізують зв'язки з іншими аспектами мови, що має велике значення в умовах немовного ВНЗ, оскільки дозволяє економно використовувати навчальний час.

II етап - автоматизація мовленнєвих дій студентів

II етап – автоматизація мовленнєвих дій студентів з новими та засвоєними на практичних заняттях ЛО, де розрізняються: а) автоматизація на рівні слова / словоформи, вільного словосполучення та стійкого словосполучення, речення; б) автоматизація на рівні міні-тексту (діалогічної єдності і понадфразової єдності). Це операції підстановки, завершення або розширення мовленнєвих зразків, вибору і сполучуваності ЛО, а також самостійне вживання фахової ЛО у понадфразовій або діалогічній єдності згідно з ситуацією та мовленнєвим завданням. Завданням другого етапу формування та удосконалення РЛК у СР майбутніх юристів є вироб-

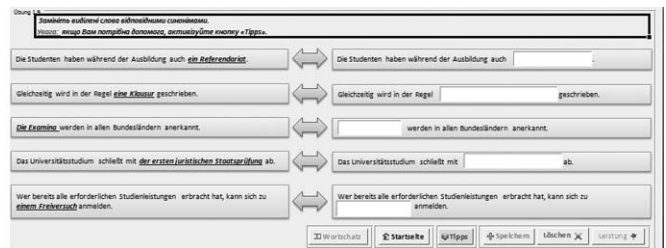
лення автоматизмів у вживанні ЛО, зокрема термінологічної лексики підмови права. На цьому етапі виконуються рецептивно-репродуктивні, некомунікативні, умовно-комунікативні вправи, які передбачають наявність мовленнєвого завдання й мовленнєвої ситуації.

Наведемо приклади вправ другого етапу формування та удосконалення РЛК і НСК.

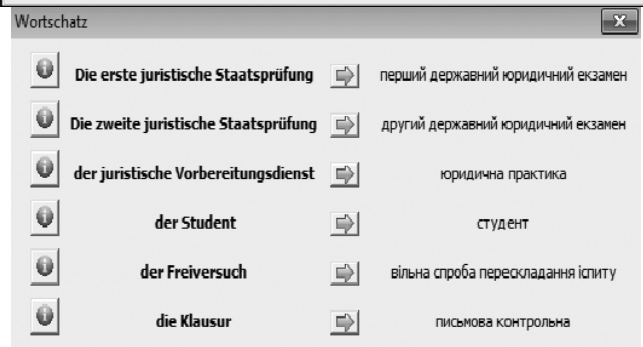
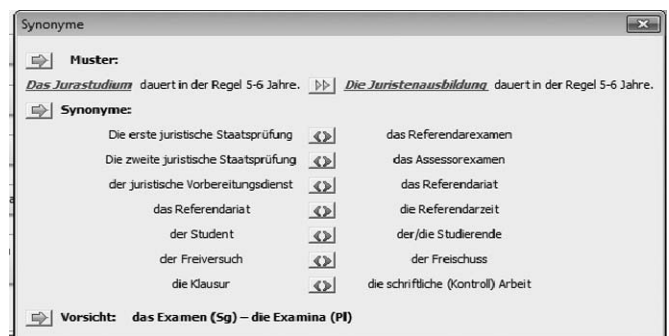
Приклад 4

Мета: перевірити розуміння основного значення і семантичних особливостей ЛО шляхом підбору синонімів та заповнення пропусків у реченнях відповідними ЛО.

Завдання: Прочитайте речення та замініть виділені слова синонімами. В разі необхідності активізуйте кнопку „**Tipps**“ та повторіть синонімічні ряди.

Наведена вправа – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, з опорою на підказку у вигляді поданого зразка та синонімічного ряду. Студенту надається необмежена кількість спроб, після чого він зберігає, а програма фіксує варіант відповіді і повідомляє результат успішності на головній сторінці. Після активізації кнопки „**Tipps**“ студентам пропонується зразок виконання та слова-синоніми. Активна кнопка „**Wortschatz**“ допомагає перекласти і зрозуміти речення. Кнопка з позначкою „**Info**“ є також активною, що дозволяє студенту в разі необхідності ще раз пригадати слова-синоніми з паралельним перекладом на рідну мову.

Усі студенти після виконання вправи в ЕП працюють з навчальним щоденником, виконують рефлексивно-аналітичні вправи групи (В) для формування НСК та можливості здійснення самоконтролю і саморефлексії набутого рівня сформованості РЛК. Приклад навчального щоденника за браком місця ми більше не наводимо.

Після виконання вправ 2-го етапу здійснюється удосконалення мовленнєвих дій студентів з ЛО в умовно-автентичних та автентичних текстах для читання та аудіювання, який ми виділяємо як **третій етап формування РЛК**.

Оскільки формування РЛК, як, зрештою, і весь процес навчання студентів-юристів ІМ, побудований на опрацюванні фахових текстів, то група вправ для удосконалення РЛК студентів-юристів базується на текстах, які функціонують в ситуаціях міжкультурного професійного спілкування.

Вправи на читання та аудіювання автентичних текстів, розміщені в ЕП під назвою «Leseverstehen, Hörverstehen» були об'єднані у підгрупу вправ для удосконалення РЛК в читанні (А3) та аудіюванні (Б3). Метою цих підгруп вправ є розуміння текстів для читання та аудіювання завдяки сформованій РЛК на перших двох етапах. Це умовно-комунікативні та комунікативні, рецептивні, рецептивно-репродуктивні вправи на читання та аудіювання умовно-автентичних та автентичних текстів з метою розуміння основної думки тексту, пошуку в тексті необхідної інформації, на прогнозування змісту тексту тощо та рефлексивно-аналітичні вправи для розвитку НСК, винесені до навчального щоденника, виділені нами як вправи групи (В). Наведемо приклади вправ цього етапу.

Приклад 5

Мета: удосконалення РЛК в читанні, розвиток умінь переглядового читання та складання плану до тексту.

Завдання: б) Прочитайте текст та підберіть один із запропонованих заголовків, що найбільш точно передає основну думку; в) Складіть план до тексту; г) Які види права згадувалися в тексті? Позначте їх.

б) Перегляньте текст та підберіть заголовок із попереднього завдання, що найбільш точно передає його основну думку.
Увага: Ознайомитися з текстом можна активізувавши кнопку «Tips».

Titel des Lesetextes

в) Складіть план до тексту.

Gliederung

1.

2.

3.

г) Які види права згадувалися в тексті. Позначте їх.

Menschenrecht ☐	Zivilrecht ☐
Strafrecht ☐	Schulrecht ☐
Bürgerrecht ☐	Staats- und Verwaltungsrecht ☐
Freiheitsrecht ☐	Kinderrecht ☐

Haupt / L1.1 / L1.2 / L1.3 / L1.4 / L1.5 / L1.6 / L1.7 / L1.8 / L1.9 / L1.10 / L1.11 / L1.12

Вправа б) – комунікативна, рецептивна, з опорою на текст, що розміщується під кнопкою «Tips», з можливістю автоматизованої самоперевірки. Програма має ключ, що дозволяє студенту здійснити самоконтроль та дізнатися про результат успішності. Перед читанням тексту та після нього увазі студента пропонується навчальна стратегія, яка допоможе в подальшому зробити роботу з текстом більш вмотивованою, ефективнішою та продуктивнішою.

Вправи в), г) – некомунікативні, рецептивно-продуктивні, з опорою на текст, індивідуальні, з відстроченим контролем та корекцією з боку викладача. Після виконання вправи в ЕП студенти працюють з навчальним щоденником, виконують рефлексивно-аналітичні вправи групи (В) для формування НСК та можливості здійснення самоконтролю і рефлексії набутого рівня сформованості РЛК.

Перед виконання вправи увазі студентів, які працюють за варіантом методики А, що передбачає максимальний ступінь керування, пропонується навчальна підказка для полегшення виконання вправи та досягнення кращого результату.

Тipp: Читати – не значить перекладати! Вашим завданням не є зрозуміти та перекласти кожне слово в тексті.

Вказівки до роботи з текстом: Перед читанням тексту поміркуюте та запишіть свої думки.

Пропонуємо такий підхід.

- Вирішіть, з якою метою Ви маєте прочитати текст:
  - щоб зрозуміти тему (загальний смисл);
  - щоб зрозуміти вибірккову інформацію;
  - щоб зрозуміти основну інформацію і деталі тексту.
 Читання з метою а) – називається переглядовим видом читання із загальним розумінням;
Читання з метою б) – називається пошуковим видом читання з вибіркковим розумінням;
Читання з метою в) – називається вивчаючим видом читання з повним розумінням.
- Щоб зрозуміти, який вид читання вимагається від Вас, уважно прочитайте завдання до тексту.
- До читання будь-якого виду подумайте: Що за тема висвітлюється у тексті? – Зверніть увагу на заголовок, малюнки і графіки. Що Вам уже відомо з цього питання і що Ви хочете знати?
- Для ефективного переглядового виду читання важливо визначити: Що Ви зрозуміли при першому знайомстві з текстом? Чи хочете Ви дізнатися більше? Чи вистачить Вам інформації для виконання поставленого завдання?
- Для читання тексту з елементами пошуку з вибіркковим розумінням підкресліть у тексті незрозумілі та невідомі Вам слова. Що це за частини мови: іменники, дієслова, прикметники, сполучники... Чи знаєте/впізнали Ви ці слова або їх складники за аналогією з рідною мовою, чи іншою іноземною мовою.
- Для вивчаючого виду читання підкресліть слова, які Ви не зрозуміли до тепер і які з них є безпосередньо важливими та необхідними для повного розуміння тексту і виконання завдань.
- Слова Вам не знайомі – скористайтеся допомогою словника та перекладіть їх.

Студенти, які працюють за варіантом методики Б, що передбачає мінімальний ступінь керування, самі вирішують, чи будуть вони активізувати кнопку «**Tips**» і читати підказку, або ж проігнорують її і виконають вправу за власними методами і прийомами. Проте всі студенти мають працювати з навчальним щоденником, одним із двох варіантів.

Приклад навчального щоденника за браком місця ми більше не наводимо.

Приклад 6

Мета: удосконалення РЛК в аудіюванні, розвиток умінь розуміння відеофільму.

Завдання: а) Перегляньте відеофільм «Einführung in die Juristenausbildung»; б) Запишіть подані речення у тій послідовності, в якій Ви почули їх під час перегляду фільму.

Вправа – комунікативна, рецептивна (а); рецептивно-репродуктивна (б), націлена на пошук певної інформації для виконання поставленого завдання з можливим ігноруванням невідомих слів, які не заважають загальному розумінню фільму, перевіряється програмою, з повідомленням результату про виконання.

Таким чином, ми розглянули підсистему вправ для формування та удосконалення професійно орієнтованої РЛК і НСК, яка реалізована в ЕП для СР майбутніх юристів. Вона складається із трьох груп вправ (А,Б,В) для формування та удосконалення РЛК в читанні та аудіюванні з експліцитним способом формування НСК на основі розвитку рефлексії студентів і трьох підгруп вправ (А1,Б1; А2,Б2; А3,Б3) у відповідності до етапів формування та удосконалення РЛК в читанні та аудіюванні у професійно орієнтованому контексті із залученням рефлексії студентів, а також експліцитного розвитку НСК, оволодіння якою є основою успішного вирішення нашого завдання. Ми визначили, яким чином розроблена підсистема вправ може бути використана на кожному із виділених етапів, а також розглянули приклади її практичної реалізації у ЕП “Deutsch für Jurastudenten”.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в можливості використання отриманих результатів у процесі розробки підсистеми вправ для формування та удосконалення інших мовних та мовленнєвих компетенцій у СР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и теория школьного учебника. – М: Русский язык, 1977. – 288 с.
2. Ительсон Л.Б. Общая характеристика деятельности личности // Общая психология / Под ред. А.В.Петровского, – М.: Просвещение, 1976. – 327 с.
3. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф.

рівня «магістр» / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю.Ніколаєвої – К. : Ленвіт, 2011. – 338 с.

4. Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь // Іноземні мови сьогодні і завтра: Тези конференцій. – Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка, 1999. – С. 96–98
5. Соломко З. К. Зміст та структура лексичної компетенції як складника фахової підготовки майбутніх юристів / З. К. Соломко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету : Серія : Педагогіка та психологія. – Вип. 20. – Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2011. – С. 80–92
6. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: Учебное пособие. 2-е изд. – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.
7. Ягельська Н.В. Зміст самостійної роботи майбутніх економістів у процесі оволодіння англійською мовою // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. – 2006. – Випуск 10. – С.148-154.

Отримано 22.04.13

